

Vihar egy vezeték körül
Az Északi Áramlat 2 gázvezetékprojekt
geopolitikai összefüggései és aktualitásai

Storm Around a Pipeline
Geopolitical Relations and Recent Developments
of the North Stream 2 Gas Pipeline Project

SZŐKE DIÁNA

KKI-elemzések

A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszeri kiadványa

Kiadó:

Külügyi és Külgazdasági Intézet

Lektorálta:

Ugrósdy Márton

Szöveggondozás és tördelés:

Tevelyné Kulcsár Andrea

A kiadó elérhetősége:

H-1016 Budapest, Bérc utca 13-15.

Tel.: + 36 1 279-5700

Fax: + 36 1 279-5701

E-mail: info@ifat.hu

<http://kki.hu>

© Szőke Diána, 2019

© Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2019

ISSN 2416-0148

Összefoglalás: Az Északi Áramlat 2 (angolul: North Stream 2) napjaink Európájának az egyik legmegosztóbb energetikai projektje. Megépülése esetén az 1.200 km-es tengeri (offshore) vezeték jelentős mennyiségű, évi 55 milliárd köbméternyi orosz földgáz Németországba történő exportját tenné lehetővé. Ezzel Oroszország megkerülné a kulcsfontosságú ukrán tranzitútvonalat, egyúttal pedig 60 százalékra növelné a részesedését a német gázpiacon.

A projekt üzleti indokoltsága és geopolitikai hatásai körüli viták erősen megosztják az Európai Unió tagállamait, illetve a transzatlanti viszonyt is beárnyékolják. A német és az orosz álláspont szerint a beruházás pusztán üzleti kérdés, míg az Amerikai Egyesült Államok, az Európai Unió, Ukrajna és Lengyelország az erősödő orosz befolyás és a fokozódó importfüggőség veszélyeire hívja fel a figyelmet. A visegrádi négyek sokáig egységes álláspontot képviseltek az ügyben, és – Lengyelországgal az élen – markánsan elítélték a projektet. Az utóbbi hónapokban azonban ez az egység a színpalak mögött némileg megbomlani látszik.

Az Északi Áramlat 2 várhatóan jövő év tavaszára épülhet meg teljesen, de még így is rengeteg a tisztázatlan kérdés a következményeit illetően. Egyfelől nem tudni, hogy teljesen kiváltja-e majd az ukrán tranzitot, mint ahogy azt sem, hogy az Európai Unió által idén februárban elfogadott új közösségi gázirányelv milyen mértékben lassíthatja a beruházás megvalósítását.

Abstract: *The Nord Stream 2 pipeline is currently among Europe's most controversial energy projects. If completed, the 1,200 km-long offshore pipeline would ensure the direct export of approximately 55 billion cubic meters of natural gas from Russia to Germany. This would allow Russia to circumvent the Ukrainian transit route, and simultaneously increase its share of the German gas market to 60 percent.*

The debates surrounding the business case for the project, as well as its potential geopolitical consequences, have strongly divided the member states of the European Union, and have further soured trans-Atlantic relations. While the German and Russian stance suggests the pipeline should be assessed solely based on its economic merit, the United States, the European Union, Ukraine, and Poland tend to rather warn of the dangers of stronger Russian influence and of Europe's increasing import dependence. For the most part, the Visegrad countries have presented a united front in rejecting the project, with Poland acting as its most vocal opponent. Nonetheless, this consensus seems to have weakened behind the scenes over the past few months.

The construction of the pipeline is expected to be completed by spring 2020, but there are still many outstanding issues regarding its impacts. On the one hand, doubts still abound as to whether it will completely circumvent the Ukrainian transit route. On the other hand, it remains unclear if the new gas directive adopted by the EU in February could meaningfully hinder the project.

BEVEZETÉS

Az Északi Áramlat 2 gázvezeték [napjaink Európájának egyik legmegosztóbb energetikai projektje](#). A mintegy 1.200 km hosszúságúra tervezett vezeték révén Oroszország immár közvetlenül tudna évi 55 milliárd köbméter földgázt exportálni Németországba. A projekt körüli heves politikai viták azonban elsősorban nem ennek az üzleti vagy energetikai indoklására irányulnak, hanem sokkal inkább a beruházás lehetséges geopolitikai következményeit érintik. Az Északi Áramlat 2 megépülésével ugyanis az orosz fél teljesen ki tudná váltani az ukrán gáztranzitútvonalat, ezáltal pedig jelentősen erősödhet Moszkva Kijevvel szembeni alkupozíciója, befolyásolási képessége. A gázvezeték 2019/2020-ra tervezett átadása egyúttal alapjaiban átrajzolhatja Kelet-Közép-Európa energetikai térképét.

A jelen elemzés¹ célja az Északi Áramlat 2-vel kapcsolatos különböző politikai és gazdasági érvek bemutatása, valamint a projekt aktuális állásának felvázolása. Hangsúlyosan kitér arra is, hogy miben (és miért) látszik némileg megbomlani a visegrádi négyek (V4) korábbi egysége a projekt megítélése kapcsán.

A PROJEKT RÖVID ÁTTEKINTÉSE

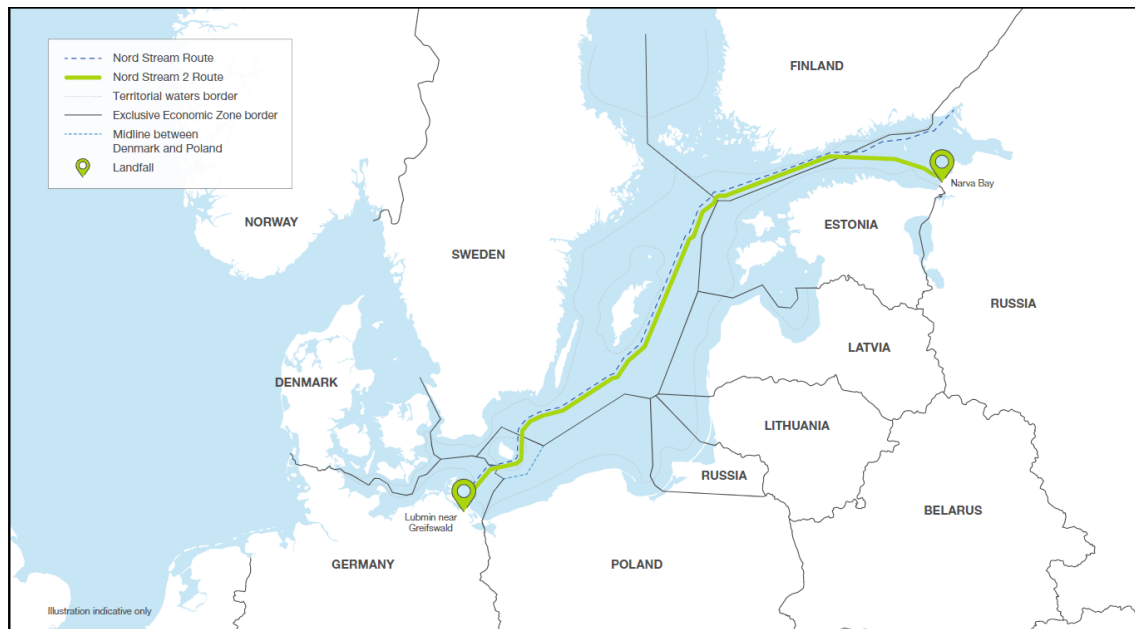
Az Északi Áramlat 2 két új, összesen évi 55 milliárd köbméternyi földgáz szállítására alkalmas gázvezetékéből áll, a már meglévő Északi Áramlat nyomvonalával párhuzamosan. (Összehasonlításképpen: Magyarország éves gázimportja 8-9 milliárd köbméter körül mozog.) A projekt nemcsak Európa legnagyobb infrastruktúra-beruházásai közé tartozik, hanem a világ egyik leghosszabb tengeri (*offshore*) gázvezetéke is lenne egyben. A nyugat-oroszországi Viborgot a Balti-tengeren keresztül kötné össze a Németország északkeleti részén fekvő Greifswalddal. Az 1.200 km hosszú vezeték így Oroszországot, Finnországot, Svédországot, Dániát és Németországot érinti.

A Nord Stream 2 konzorciumot az orosz állami földgáz-monopólium, a Gazprom vezeti, és további öt európai vállalat vesz benne részt: a német Uniper és Wintershall, a brit-holland tulajdonban lévő Shell, az osztrák OMV, valamint a francia Engie (korábbi nevén GDF Suez). A beruházás mintegy [11 milliárd euróba kerül](#) (körülbelül 12,4 milliárd dollárba), és [26 millió európai háztartás földgázigényét fedezné](#). Az Északi Áramlat 2 teljes megépülése esetén Oroszország immár [egyetlen útvonalon bonyolíthatná le az európai gázexportja 80 százalékát](#), egyúttal 60 százalékra növelné a részesedését a német gázpiacon.

1 Az elemzés elkészítésében a szerző segítségére volt Dorien van Dam, a Glasgow-i Egyetem hallgatója, aki 2019 tavaszán a Külügyi és Külgazdasági Intézetben dolgozott gyakornoki pozícióban.

1. térkép

Az Északi Áramlat és az Északi Áramlat 2 vezetékének útvonala

A projekt geopolitikai jelentősége abban rejlik, hogy a vezeték elkerüli Ukrajnát, így annak kulcsfontosságú tranzitszerepe megszűnik, miközben tovább bővül a (közvetlen) német–orosz földgáz-kereskedelem. Az Északi Áramlat 2 teljesen átrajzolja a közép-európai térség energetikai térképét, így a hatalmi viszonyait is. Éppen ezért komoly vitákat generál az Európai Unió keleti és nyugati tagállamai között, valamint súlyosbítja az utóbbi években eleve meglehetősen terhelt transzatlanti viszonyt is.

AKTUALITÁSOK, A PROJEKT JELENLEGI ÁLLÁSA

Ez év áprilisára a gázvezeték négyötöde (hosszávetőleg 1.000 km) készült el. A Nord Stream 2 konzorcium hivatalos közleménye szerint 2019 végére a teljes vezeték megépülhet. A dániai szakaszra vonatkozó építési engedély azonban még várat magára; ez [további csúszásokat okozhat](#), talán meg is változhat a dán felségvizekben tervezett nyomvonal. Ezért az iparági elemzők többsége szerint valószínűbb, hogy a beruházás befejezése 2020 első felére tolódik.

Az Északi Áramlat 2 körüli viták mindeközben nem csitulnak. Idén januárban Donald Trump amerikai elnök [szankciókat helyezett kilátásba](#) a projektben érdekelt vállalatokkal szemben. Februárban az Európai Unió az úgynevezett [közösségi gázirányelv módosításáról döntött](#). A nagy figyelem övezte ügyben végül kompromisszumos megoldás született: az Unió nem vétózta meg vagy lehetetlenítette el a beruházást, azonban annak egyes megvalósítási feltételeit – versenyjogi aggályokra hivatkozva – jelentősen szigorította. Ennek hatására néhány hete a Nord

Stream 2 konzorcium üzleti diszkriminációval vádolta az Európai Bizottságot, és levélben szólította fel a közösségi gázirányelv megváltoztatására. Szintén áprilisban kezdődtek meg a vezeték oroszországi szakaszának az építési munkálatai.

A projekt az európai parlamenti választási kampány napirendjén is szerepelt. A jobbközép Európai Néppárt frissen megválasztott európai parlamenti frakcióvezetője, Manfred Weber egy, a kampányidőszak alatt készült interjúban úgy fogalmazott, hogy bizottsági elnöki kinevezése esetén [akadályozni fogja az Északi Áramlat 2 megépülését](#). A nyilatkozatát sok kritika érte, egyesek szerint ugyanis azzal csak a német kormánytól való függetlenségét igyekezett bizonyítani.

1. táblázat
Az Északi Áramlat 2 kronológiája
(A projekt mérföldkövei, **politikai/szabályozói jellegű döntések**)

DÁTUM	FEJLEMÉNY
2011. november– 2012. október	Az Északi Áramlat gázvezeték átadása
2014–2015	Napirenden a gázvezeték esetleges bővítése, Északi Áramlat 2 néven
2016. március	Nyolc közép- és kelet-európai ország közös levélben tiltakozik a projekt ellen az Európai Bizottságnál
2017. április	A Nord Stream 2, a Gazprom, az Engie, az OMV, a Shell, az Uniper és a Wintershall közti finanszírozási megállapodás aláírása
2018. január	A németországi szakasz építésének kezdete
2018. szeptember	A finnországi szakasz építésének kezdete
2018. december	Az Európai Parlament a projekt felfüggesztését kéri, biztonsági aggályokra hivatkozva (Ukrajna megkerülése és az európai energiabiztonság aláásása miatt)
2018. december	A svédországi szakasz építésének kezdete
2019. január	Az USA szankciókat helyez kilátásba az Északi Áramlat 2-ben érdekelt európai vállalatokkal szemben
2019. február	Az EU módosítja a közösségi gázirányelvet
2019. április	A Nord Stream 2 konzorcium levélben szólítja fel az Európai Bizottságot a közösségi gázirányelv módosításának visszavonására (utalva annak diszkriminatív jellegére)
2019. április	Az oroszországi szakasz építésének kezdete
2020. január 1.	Lejár az orosz–ukrán hosszú távú gázszerződés

A PROJEKT GEOPOLITIKAI ÉS ENERGIAPIACI HATÁSAI

Az Északi Áramlat 2 *politikai és biztonságpolitikai következményei* kapcsán általánosságban elmondható, hogy Németország és Oroszország – érthető módon – támogatja, míg az Egyesült Államok, Lengyelország, Ukrajna és a balti térség országai erősen ellenzik a vezeték megépítését. A tranzitútvonalak leértékelődése miatt a lengyelek és az ukránok, valamint kisebb mértékben a szlovákok tekinthetők a projekt legnagyobb veszteseinek. A fő geopolitikai aggály a vezetékkel szemben az, hogy súlyosbítaná Európának az orosz földgázimporttól való függését, illetve aláásná azoknak a szankcióknak a gazdasági hatását és politikai üzenetértékét, amelyeket az EU a Krím félsziget annektálása miatt fogantatosított Oroszországgal szemben.

A beruházás körüli heves viták tovább mélyítették a transzatlanti ellentéteket, és erősen megosztották az Európai Unió nyugati és keleti tagállamait. Emellett a gázvezeték ügye nemcsak politikai vagy energiastratégiai, hanem biztonságpolitikai vonzattal is bír. (Egyes balti és lengyel elemzők példának okáért azzal riogatnak, hogy az Északi Áramlat 2 megépülése, majd annak a szükséges védelme jogalapot teremthet az orosz katonai erőnek a Balti-tengeren történő megnövelésére.) A NATO is kiemelten kezeli a projektet: az utóbbi években mind [hangsúlyosabban jelent meg az energiabiztonság a transzatlanti szövetség napirendjén](#).

Gazdasági szempontból is erősen megkérdőjelezhető a beruházás indokoltsága. A fő érv az Északi Áramlat 2 megépülése ellen éppen az, hogy már létezik az orosz földgáz Németországba történő eljuttatására alkalmas infrastruktúra (legyen szó akár az ukrán és lengyel tranzitról, akár a 2011-ben átadott Északi Áramlat vezetékről). Mivel a meglévő Északi Áramlat vezeték sem működik teljes kapacitással, nem tűnik égető szükségyszerűségnek annak további bővítése. [Hosszú távon nem várható drámai növekedés az európai energiakeresletben](#), főként a klímaváltozás miatt életbe léptetett energiahatékonysági intézkedések, valamint a megújuló energia további térnyerése miatt. A projekt mellett érvelők ugyanakkor úgy látják, Európa belső gáztermelésének várható csökkenése miatt [új importforrásokra és -útvonalakra lesz szükség](#); az orosz földgáz pedig olcsó alternatívának tekinthető, emellett környezetkímélőbb a szénnél vagy a kőolajnál. E nézet szerint az Északi Áramlat 2 pusztán kiegészíti (de nem lehetetleníti el) a többi földgázszállítási útvonalat.

Németország álláspontja szerint a gázvezeték megépítése egyértelműen üzleti, s nem geopolitikai ügy. Berlin stratégiai célja, hogy közvetlenül, tranzitországok bevonása nélkül tudjon földgázt importálni, ezáltal közép-európai energetikai csomóponttá (*energy hub*) válni. Emellett a néhány éve bevezetett energetikai fordulat (*Energiewende*) miatt még fontosabbá vált a hosszú távú belföldi energiaellátás kérdése. A projekt mellett kiálló német elemzők, politikusok szerint [az amerikai–orosz szembenállás sokkal nagyobb fenyegetést jelent](#) az európai energiaellátásra nézve, mint maga a meglévő Északi Áramlat vezeték bővítése. Mindazonáltal fontos kiemelni, hogy a kérdés a német belpolitikát is erősen megosztja.

Oroszország legfőbb érdeke, hogy az Északi Áramlat 2 révén megerősítse a pozícióit az európai gázpiacon. E tekintetben Németország sokkal komolyabban és egységesebben kezelhető partner, mint a sok kisebb országból álló, fragmentált kelet-európai piac. A Gazprom megbízható, komoly üzleti szereplőként kíván megjelenni Európában, ami hosszú távra biztosítja az exportpozícióit. Éppen ezért Oroszországban úgy látják, az Északi Áramlat 2 megvalósításának az EU által történő nehezítése piaci diszkriminációnak minősül. A felmerülő geopolitikai aggályokra reagálva Moszkva többször is kijelentette, hogy az Északi Áramlat 2 megépülése esetén sem állna le teljesen az ukrán gáztranzit, bár ennek konkrét részleteit egyelőre homály fedi. Az orosz érvelés szerint a projekt elleni amerikai tiltakozás mögött elsősorban az áll, hogy az Egyesült Államok cseppfolyósított földgázt (*liquefied natural gas*, LNG) kíván értékesíteni Európában.

Az *Európai Unió* intézményi szinten alapvetően ellenzi az Északi Áramlat tervezett bővítését, azonban a tagállamok erősen megosztottak a kérdésben. Az EU deklarált célja az energiaforrások és az importútvonalak diverzifikációja (ld. a harmadik energiacsomag, az európai energiaunió terve). A brüsszeli szabályozás lényege ezért az, hogy Oroszország (vagy bármelyik domináns energiaexportőr) ne lehessen egyszerre a tulajdonosa és a felhasználója az energetikai infrastruktúrának. Az EU másik célja vélhetően az időhúzás: amennyiben tovább késik az Északi Áramlat 2 átadása, úgy Moszkva kénytelen lesz tárgyalóasztalhoz ülni Kijevvel, hogy egyeztessenek a hosszú távú gázszervezés 2019 utáni meghosszabbításáról.

Az *Amerikai Egyesült Államok* részéről Donald Trump elnök sokkal markánsabban ellenzi a projektet, mint elődje, Barack Obama. A jelenlegi republikánus adminisztráció szerint az Északi Áramlat 2 tovább erősíti Oroszország destabilizáló befolyását az öreg kontinensen. Trump elnök januárban szankciókat helyezett kilátásba a beruházásban érintett európai vállalatokkal szemben, amelyeknek azonban a jogi alapjuk erősen vitatott. Emellett [szorosan összekötötte a kérdést a NATO-tagok védelmi költségvetésének az ügyével](#). Az orosz gázimport alternatívájaként pedig – az amerikai üzleti érdekekkel összhangban – az LNG-behozatalt javasolja. Ez utóbbi azonban továbbra is nagyságrendekkel drágább a vezetékes orosz földgáznál, és rendkívül költséges infrastrukturális beruházásokat igényelne Európában.

A projekt legnagyobb vesztese vélhetően *Ukrajna*. Egyfelől [jelentős tranzitbevételektől esne el](#): ez körülbelül évi 1,8 milliárd euró (2 milliárd dollár) kiesést jelentene az államnak. (Bár ez komoly összegnek tekinthető, érdemes megjegyezni, hogy csupán 0,5 százaléka a vásárlóerő-paritáson mért ukrán GDP-nek.) Másrészt – ami talán még fontosabb – Oroszország mozgástere, az Ukrajnával szembeni zsarolási potenciálja tovább nőne a vezeték megépítésével. Ez pedig a gazdasági és diplomáciai elszigetelődés veszélyével fenyegeti Kijevet. (A többi kelet-közép-európai ország álláspontjának a változása a következő pontban olvasható.)

Franciaország a német álláspontot támogatja az Északi Áramlat 2 ügyében. Ez a kiállítás vélhetően egy tágabb, az Európai Unió jövőjéről szóló Macron–Merkel-kompromisszum részeként értelmezhető. Emellett az Engie-nek a konzorciumban való részvétele is hangsúlyos üzleti érdeket jelent. Egyes francia energiavállalatok az [északi-sarki szénhidrogén-kitermelésben is együttműködnek az oroszokkal](#).

Olaszország azonban továbbra is erőteljesen ellenzi a beruházást. Róma nem akarja, hogy Németország ténylegesen közép-európai energetikai csomóponttá váljon, mivel korábban különböző infrastruktúratervek révén erre a szerepre maga is törekedett. Az olasz vezetés többször is kettős mércével vádolta az uniós döntéshozókat, amikor a Déli Áramlat nevű, szintén orosz érdekeltségű projektet megvétőzták, míg az Északi Áramlat tervei tovább haladhattak előre.

A VISEGRÁDI NÉGYEK VÁLTOZÓ ÁLLÁSPONTJAI

A V4-ek néhány éve még szinte teljesen egységes álláspontot képviseltek az Északi Áramlat 2 ügyében. Általánosságban elleneztek a beruházást, mind annak az Ukrajnára való negatív hatásai, mind a térségbeli tranzitszerepük megszűnése miatt. 2016 márciusában nyolc kelet- és közép-európai ország (a Visegrádi Együttműködés országai, a három balti állam, valamint Románia) együtt tiltakozott a projekt ellen egy, az Európai Bizottságnak címzett közös levélben. Még a tavaly októberben, a Csorba-tónál (szlovákul: Štrbské Pleso) tartott V4-es elnöki csúcstalálkozón is [közösen álltak ki az Északi Áramlat bővítése ellen](#). Első ránézésre tehát sokáig úgy tűnt, a V4-országok között teljes az egyetértés a kérdésben, azonban ez a kép sokkal árnyaltabbá kezdett válni az utóbbi hónapokban.

Lengyelország továbbra is a projekt egyik lehangosabb ellenzője. Ez részben a történelmi tapasztalataikból fakadó, egzisztenciális félelmeiknek tudható be. Az Északi Áramlat 2-t egyértelműen geopolitikai kérdésnek tekintik, és komoly veszélyt látnak a Gazprom monopolhelyzetének a további erősödésében. Emellett Lengyelország regionális szerepe is némileg leértékelődik azzal, ha Németország válik a közép-európai energetika motorjává. Ez azért is különösen fájdalmas Varsó számára, mert az elmúlt évtizedben drámai átalakítást vittek véghez a lengyel energiaiparban, sokszor hatalmas anyagi áldozatok árán (például: a swinoujściei LNG-terminál megépítése, a norvég földgázimport felfuttatása, a térségbeli interkonnektorok rendszerének kiépítése stb.). Az amerikai–lengyel energetikai kapcsolatok mélyülésével összhangban a lengyelek teljes mértékben támogatják az amerikai álláspontot az Északi Áramlat ügyében, és több szolidaritást vártak volna az uniós partnereiktől. Varsó továbbra is a brüsszeli napirenden tartja a gázvezeték kérdését, és [alternatívaként a teljes közép-európai régiót érintő Három Tenger Kezdeményezést \(Three Seas Initiative\) hirdeti](#).

Csehország sosem ellenezte annyira markánsan a projektet, mint a lengyelek. Prága többnyire azt a véleményt fogalmazta meg, hogy bármilyen európai gázipari beruházásnak összhangban kell lennie a releváns uniós joganyaggal. Egyes elemzők szerint az elmúlt egy évben azonban lassú változás figyelhető meg a cseh kommunikációban. Valószínű ugyanis, hogy az Északi Áramlat 2 révén importált gáz egy részét Németország más közép-európai országokba is továbbexportálhatja, így Csehország tranzitszerepben találhatja magát. Az így befolyó [tranzitbevételek pozitív hatással lehetnek a cseh gazdaságra](#), illetve stratégiaileg is felértékelhetik

az országot. Éppen ezért a prágai diplomácia sokkal óvatosabb egyensúly-politikát látszik folytatni az utóbbi hónapokban.

Szlovákia [egyértelműen Amerika-barát, Északi Áramlat 2-ellenes álláspontot képvisel](#). A gázvezeték megépülésével kiesnek az energiatranzitból származó szlovák bevételek is, ezzel leértékelődik az ország geostratégiai összekötő szerepe. A pozsonyi kommunikáció továbbra is az orosz gáztól való európai függés veszélyeit hangsúlyozza. Mindeközben úgy tűnik, a hatalmi erőviszonyok felismerése következtében Szlovákia lényegében beletörődött a projekt megvalósulásába. [Magyarországgal együtt készül fel arra az eshetőségre, hogy megállapodás hiányában esetleg 2020. január 1-jétől leáll az ukrán gáztranzit](#). Ennek a forrásnak már több lehetséges alternatívája is van, köztük a Török Áramlat vezeték Szerbián és Bulgárián keresztül történő meghosszabbítása, a magyar–szlovák interkonnektor kapacitásainak a nagyobb mértékű kihasználása vagy a stratégiai gáztartalékokhoz való folyamodás.

Magyarország álláspontjában a projekt kapcsán hangsúlybeli változások történtek az utóbbi években. Habár a magyar diplomácia is elismeri az Északi Áramlat 2-ben rejlő geopolitikai veszélyeket, más nagyszabású orosz érdekeltségű energetikai beruházásokat (legyen szó akár a Délkelet-Európát érintő Déli Áramlatról vagy a paksi bővítésről) azonban támogat. Emellett [kettős mérce alkalmazásával vádolta meg Brüsszelt](#), amiért az zöld utat adott az Északi Áramlat 2-nek, míg további jogi akadályokat gördített a Déli Áramlat elé. A többi kelet-közép-európai országhoz hasonlóan [Magyarországnak is deklarált célja az energiainportjának a diverzifikálása](#). (E téren felmerülhet a horvátországi Krk szigeten lévő LNG-terminál, a romániai fekete-tengeri földgázkészletek behozatala, de akár a Török Áramlat gázvezeték is.) Hazánk Oroszországgal kötött hosszú távú gázszerződése – Ukrajnáéhoz hasonlóan – szintén jövőre jár le. A kormányzati kommunikáció többször is megerősítette, hogy [Magyarország gázellátása az orosz–ukrán megállapodás esetleges hiányában is biztosított a jövő évre](#).

KONKLÚZIÓ

Úgy tűnik, az Északi Áramlat 2 – még ha kisebb csúszásokkal is – jövő év tavaszára elkészül. Ezzel együtt számtalan tisztázatlan kérdés vár még megválaszolásra. Egyfelől nem tudni, hogy 2020. január 1-jéig sikerül-e megállapodásra jutnia Kijevnek és Moszkvának a hosszú távú gázszerződésük meghosszabbításáról, így az is kérdéses, milyen szerepet szán Oroszország az ukrán gáztranzitútvonalnak a jövőben. Másrészt azt sem látni egyértelműen, hogy a februárban elfogadott EU-s közösségi gázirányelvnek vagy akár az európai parlamenti választások eredményének milyen hatásai lesznek a beruházásra a szabályozói oldalról. Egy azonban biztos: az Északi Áramlat 2 nemcsak egy „egyszerű” energetikai projekt, hanem sokkal inkább a kelet-közép-európai geopolitikai vetélkedés egyik legfőbb jelképe és eszköze.